

MARC ELIOT: AMERIKAI LÁZADÓ

„Ilyet csak Clint Eastwood tud”

GÉCZI ZOLTÁN

ÉLETMŰPORTRÉ HUSZONHÁROM FEJEZETBEN A KATÓDSUGÁRCSÖVES DOBOZTÓL A SZÉLESVÁSZONIG, A LÉHA SEMMITTEVÉSTŐL AZ OSCAR-DÍJAKIG.

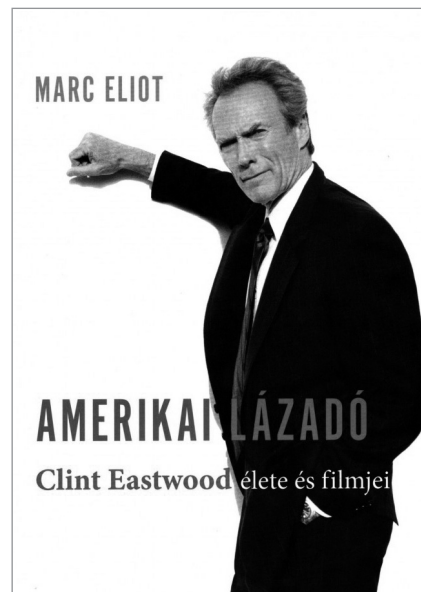
Bámulatra méltó, ha egy kortárs alkotóról majd' fél évszázada folyamatosan jelennek meg életrajzok a nemzetközi könyvpiacra: Clint Eastwood első biográfiája 1973 karácsonykor hagyta el egy londoni nyomda kötészetét (Peter Douglas: *Clint Eastwood – Movin' On*), s azóta közel háromtucat hasonló mű került a könyvesboltokba. Az eredetiben 2009-ben, magyarítva 2021-ben megjelent *Amerikai lázadó – Clint Eastwood élete és filmjei* szerzője, Marc Eliot professzionális biográfus, szakterülete az amerikai populáris kultúra, perspektívája az éles szemű külső megfigyelő nézőpontja; a legkérdélyesebb horderejű kérdésben is akkurátus és alapos, készséggel vállalja a tényfeltárást gyakran keserves detektív-munkáját, s bár az életrajzíróktól korántsem idegen módon hajlamos az alany felmagasztalására, a mítoszrombolás sem idegen tőle.

„Amikor valakivel szalad a szekér, óriási sztár, elképzelhetetlennek gondoljuk ezekről a tökéletes, emberfeletti figurákról, hogy a karrierjük valaha véget érhet. De bizony véget ér. Senki nem marad meg sztárnak, ilyet csak Clint Eastwood tud.” – méltatta William Goldman forgatókönyvíró a Cornell Egyetem katedrájáról a biográfia alanyának érdemeit. Az *Amerikai lázadó* nagyfelbontású portréja számos ponton cáfolja ezeket a népszerű közhelyeket: Eliot számára Eastwood egyáltalán nem emberfeletti figura, hanem emberi minőségében is komoly jellemhibákkal rendelkező férfi; nem született sztár, hanem keményen dolgozó, az

élet által elé állított akadályokat következetes munkával meghaladó alkotó; a legkevésbé sem magányos hős, hanem intelligens és taktikus csapatjátékos.

A kötet fontos erénye, hogy jelentős terjedelemben tárgyalja Eastwood ifjúkorát, amelyet eleinte a sörözés és a semmittevés, később a hadsereg, majd az eleinte szinte észrevehetetlenül szerény filmszerepek utáni kajtatás fázisa tagolt, míg nem közel 30 évesen leszerződhetett a *Rawhide* tévésorozatra. Beszámol a televízió és a szélesvászon közötti átjárás nehézségeiről, nem titkolva, hogy Eastwood éveken át sikertelenül próbálkozott a mozival, míg nem a vakszerencsének köszönhetően előkerült egy névtelen olasz rendező. A színész ekkor már ismert tévésztár volt, így Sergio Leone ajánlatát csak nagy nehézségek árán vehette komolyan: a rendező mindössze 15 ezer dolláros fizetésért hívta Európába egy Spanyolországban forgatandó westernfilm főszerepére, amelyet előtte már Henry Fonda, Charles Bronson, James Coburn, Henry Silva, Steve Reeves, Richard Harrison és Rory Calhoun egyaránt visszautasított.

„Úgy voltam vele, hogy ha tönkre kell tenni a karrieremet, akkor nem bízom másra, magam vágok bele” – nyilatkozta Eastwood a Sergio Leonéval forgatott Dollár-trilógia (*Egy maréknyi dollárért*, 1964; *Pár dollárral többért*, 1965; *A Jó, a Rossz és a Csúf*, 1966) bemutatását követően, miután a hollywoodi hatalmasságok egyértelművé tették számára, hogy az európai westernnek nemzetközi sikerét a legkevésbé sem tartják garanciának

arra, hogy érdemes a színészt amerikai produkcióban szerepeltetni. Nem volt más lehetősége, mint kézbe vennie saját karrierjét: az oly sokszor visszautasított westernhős eldöntötte, hogy a lehető legnagyobb alkotói és pénzügyi függetlenségre tör, amit Hollywoodban elérni lehetséges, de ezt a függetlenséget nem a rendszeren kívüli pozícióval kívánta garantálni. 1967-ben alapította meg a Malpaso Productions produceri irodát, amely vállalkozás az *Akasszátok őket magasra* (*Hang, Em High*) 1968-as bemutatója óta kizárólagos joggal gondozza munkáit. Ily módon birtokon belülré költözött, kivásárolta a vendégházat, s ott hosszas tartózkodásra rendezkedett be, ami – különös tekintettel az elhullott hollywoodi renegátok hosszú sorára – bölcs stratégiának bizonyult. Ennek köszönhetően a legelső amerikai főszerepétől kezdve kézben tarthatta az igazán fontos ügyeket, a stúdiókkal csak a finanszírozási és terjesztői szerződéssel kapcsolatos alkukat kell lejátszania, a kreatív döntések ügyében teljes befolyással rendelkezhet. Amit a mai napig igen kevesen mondhatnak el magukról az amerikai filmiparban.

Eastwood a *Rawhide* forgatása során kezdte el nyaggatni a producereket rendezői ambíciójával, de nem kapott rá lehetőséget, hogy kipróbálhassa magát az egyes számú székben. A Malpaso első filmjeit Don Siegel és Ted Post dirigálták („Don Siegeltől tanultam a legtöbbet: csak azt veszi fel, amire szüksége van, pontosan úgy, ahogy szeretné”), az anyagi felelősség miatt inkább biztos kezű, rutinos direktorokra bízta a munkát, de

1971-ben már elég erősnek érezte magát ahhoz, hogy leporolja régi álmát és beüljön a kamera mögé. A *Játszd le nekem a Misty!* (*Play Misty for Me*) egy rendező születésének dokumentuma, kulcsfontosságú mérföldköve a példátlanul hosszú karriernek. Ebben az évtizedben gyakran dolgozott kedvenc rendezőivel, de az 1980-as évektől kezdve már következetesen magánál tartotta a karmesteri pálcát. Kritikai szempontból két film emelkedik ki magasan ezen munkái közül, a személyes megfontolásokból leforgatott *Bird – Charlie Parker élete* (*Bird*, 1988), és a karrier egyértelmű csúcspontjaként ünnepezt *Nincs bocsánat* (*Unforgiven*, 1992), ami valóra váltotta Eastwood legnagyobb ambícióját: egyaránt megkapta a legjobb filmnek és a legjobb rendezőnek járó Oscart.

Marc Eliot életrajza 2009-ig, a kritikai és pénzügyi szempontból egyaránt ropant sikeres *Gran Torino* bemutatójáig tárgyalja Eastwood munkásságát. Az ekkora már életmű-Oscarral is elismert élő legenda az ezredforduló után váratlanul nekiiramodott, így a könyv éppen a legérdekesebb alkotói korszak csúcspontján zár, amikor a teljeskörű művészi kontroll birtokában már megtehetette, hogy a külső elvárásokat sem-

mibe véve, kizárólag saját ízlését követve válogasson a forgatókönyvek között.

Az amerikai nyugat mitikus hőskora, a western világa után Eastwood érdeklődése a kortárs történelem felé fordult. A vaskalapos konzervatívként emlegetett rendező első ízben 2006-ban sokkolta a szakmát egy rendkívül bátor vállalással, amelynek tárgyát két, egymással szervesen összetartozó film képezte. Az ikerprojekt az amerikai történelemtudat egyik legnagyobb toposzát, az 1945 elején lefolytatott Iwo Jima-i inváziós hadműveletet dolgozta fel a szembenálló felek szemszögéből, soha korábban nem látott narratív perspektívát teremtve. Bár a *Dicsőség zászlaja* (*Flags of our fathers*, 2006) és a *Levelek Iwo Dzsimaról* (*Letters from Iwo Jima*, 2006) sem a nézők, sem a kritika számára nem bizonyult könnyen feldolgozható darabnak, félreérthetetlenül jelezték a megváltozott alkotói attitűdöt. Eastwood nyugdíjaztatta a névtelen revolverhősöket és a kemény városi zsarukat: az *Amerikai mesterlövész* (*American Sniper*, 2014), a *Sully – Csoda a Hudson folyón* (*Sully*, 2016), a *Párizsi vonat* (*The 15:17 to Paris*, 2018), a *Csempész* (*The Mule*, 2018) és a *Richard Jewel baladája* (*Richard Jewel*, 2019) kivétel nélkül valós esemé-

nyeken alapuló kortárs drámák, amelyekben nyomát sem lelmi a dicső múlt iránti nosztalgianak.

2015 tavaszán, egy vidéki moziban, a szokásos keddi filmklubot követő stúdióbeszélgetésen, amely vetítés tárgyát az *Amerikai mesterlövész* képezte, merült fel a kérdés: „Eastwood már... mennyi is? Szóval nyolcvannégy vagy nyolcvanöt éves. Vajon van még benne egy ilyen film?”

A túlbuzgó kritikusokkal szemben Eastwood soha nem aggódott a kora miatt („Annyi idős az ember, amennyinek érzi magát, és én jól vagyok.”), nem foglalkoztatta különösebben a visszavonulás gondolata. Egyfelől polgármester korában golfozhatott már eleget (a kaliforniai Carmel városában, 1986 és 1988 között töltötte be ezt a közzolgálati pozíciót), másrésztől kivívta magának a jogot, hogy nyegle megvetéssel tekintsen mindazokra, akik hajlamosak holmi születési anyakönyvi adatok miatt leírni őt. Miként azokat az újságírókat is komolytalan tökfilkóknak tekinthette, akik a mesterműként fogadott *Gran Torino* bemutatásakor nyilvánították lezártnak a pályafutását – hiszen a féltucat Oscardíjra jelölt *Amerikai mesterlövész* még csak ezután következett.

„Birtokon belülré költözött”

(Ted Post: Akasszátok őket magasra! – Clint Eastwood)

KOSSUTH KIADÓ, 2021.

